

A fakanál nyoma

Az utóbbi évek tragikus eseményei különösen indokolttá tették, hogy az idei őszi konferenciánkon foglalkozzunk a gyermekvédelem kérdéseivel. A gyermekek megvédeése az erőszak különböző formáitól gyakran előforduló probléma a gyermekorvosok gyakorlatában is. A rendeleti szabályozás az elmúlt időszakban sokat finomodott, de a konkrét gyermekvédelmi kérdések helyes megoldása, a gyermekorvosok szerepvállalása sokunk gondolkodásában még mindig nem eléggé letisztult. A tisztánlátás érdekében kértük fel előadás megtartására a gyermekvédelem elhivatott szakembereit.

ZÉRÓ TOLERANCIA

Elsőként Varga Beáta, az Országos Betegjogi és Dokumentációs Központ (OBDK) gyermekjogokkal foglalkozó képviselője arról beszélt, hogy az országban összesen 17 gyermekjogi képviselő dolgozik, ők foglalkoznak a családjukból kiemelt gyermekek jogvédelmével. 2015-től ők is a jelzőrendszer tagjai lettek. Feladatuk a gyermekek jogtudatosításának emelése is, hisz' sokkal egyszerűbb lenne a gyermekvédelem, ha a gyermekek az életkoruknak megfelelően tisztában lennének jogaikkal. Az ENSZ gyermekjogi egyezménye kimondja, hogy a gyermekeket megilletik az alapvető emberi és a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésükhöz szükséges gyermeki jogok. Az egyezmény 19. cikkelye kimondja, hogy az egyezményt aláíró államok, tehát Magyarország is, megtesznek minden törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermekeket az erőszaktól, a fizikai és a lelki durvaságtól, az elhagyástól, az elhanyagolástól, a rossz bánásmódtól, a kizsákmányolástól és a nemi erőszak bármilyen formájától. Az állam feladata, hogy olyan intézményeket hozzon létre, amelyek segítik azokat az embereket, akik gyermekekkel foglalkoznak. A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény (1997. évi XXXI. tv.) tartalmazza a gyerekek és a szüleik alapvető jogait és kötelességeit. Kimondja, hogy a gyermeki jogok védelme nem munkahelyhez, nem stá-

tuszhoz kötött, hanem minden magyar állampolgár kötelezettsége. Mindenkinek joga és kötelessége a gyermekek bántalmazására vonatkozó zéró toleranciát követve a jelzés megtétele. A törvény a jelzőrendszer nevesített tagjainak névsorát az egészségügyi szolgáltatást nyújtókkal kezdi, és különösen a védőnők, a háziorvosok és a házi gyermekorvosok személyét emeli ki – szögezte le Varga Beáta. A jelzőrendszer tagjai ezenkívül még a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, a köznevelési intézmények, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, a pártfogók, az áldozatsegítők, az egyesületek, az alapítványok, a munkaügyi hatóságok, a javítóintézetek és a gyermekjogi képviselők is. A csecsemő- és a kamaszkorban élnek a legaktívabban jelzőrendszeri kötelezettségükkel a gyermekorvosok. A két korcsoport között nem nagyon érkeznek jelzések. A törvény szerint a gyermek veszélyeztetettsége esetén az intézmények és személyek kötelesek jelzéssel élni a gyermekjóléti szolgáltatónál, illetve hatósági eljárást kezdeményezni. Ez nem lehetőségük, hanem kötelezettségük. Ami a jelzést általában meg szokta akasztani, az a mérlegelés – állapította meg Varga Beáta. „Elhiszem-e azt, amit látok?” Szegény gyerekeket gyakran le szokták söpörni, „hogy hát ez gyerek!” Biztos nem is úgy volt, csak kitalálta. Hinni kell a gyerekeknek, és nem szabad mérlegelni. Nincs mérlegelési lehetőségük a gyermekorvosoknak sem. Tehát azt a kérdést feltenni, hogy az a fakanálynym kerülhetett-e úgy a gyerek fenekére, hogy csak beleszaladt az anya kezébe, helytelen, de mégis gyakran előforduló hezitálás. A házi gyermekorvosok időhiányban szenvednek, és a gyógyítás önmagában is nagyon nehéz feladat. Ennek ellenére tegye meg a házi gyermekorvos a bejelentést – jelentette ki Varga Beáta. Bántalmazás esetében telefonos jelzés is elég, és az ezt követő 3 napon belül kell az írásbeli bejelentést megtenni. A gyermekjóléti szolgáltatóval egy egyszerű e-mail-cserével is fel lehet venni a kapcsolatot, ami csak néhány percet vesz igénybe.

Az előadó kijelentette, hogy a házi gyermekorvosoknak fontos feladata az is, hogy legalább azon a tanácskozáson vegyenek részt, ahol a Gyerekjóléti szolgálattal meg tudják beszélni azt, hogy van-e olyan része az ügynek, ahol mint

házi gyermekorvosok segíteni tudnának. A Gyerekjóléti szolgálat dönt arról, hogy az adott ügyben milyen formában tudnak a gyerekeknek segíteni. A Gyerekjóléti központok megerősítésére bevezették a jelzőrendszeri tanácsnok szerepkörét, és évente legalább 6 jelzőrendszeri értekezletet kell tartaniuk azért, hogy bizonyos dolgokról a gyerekekkel foglalkozó szakmák ugyanazt gondolják. Ezek az értekezletek inkább tematikus értekezletek, ezeken nem az egyéni esetek megbeszélése folyik.

Hiába a gyerekekkel szembeni rossz bánásmód iránti zéró tolerancia, az előadó nem tud olyan esetről, amikor a rossz bánásmód és érzelmi bántalmazás miatt indult volna eljárás. Az utóbbi időben előtérbe került a gyerekek szexuális kizsákmányolása. Ami eddig kiderült, az csak a Jéghegy csúcsa. Egy fővárosi gyereketthon munkatársa ellen most folyik az eljárás 35 rendbeli, kiskorú elleni szexuális zaklatás ügyében. Miért nem derülnek ki ezek az ügyek korábban? Varga Beáta véleménye szerint a házi gyermekorvosoknak érdemes lenne a gyerekekkel arról is beszélgetni, hogy mit jelent az intim testrész fogalma, ki, mikor, hogyan érintheti meg azokat. Mi a jó érintés, és mi a rossz érintés. Igenis, tudják a gyermekek, hogy nem kötelesek elfogadni bárkinek a simogatását, érintését. Meg kell tanítanunk a gyerekeket, hogy ha inzultálják őket, akkor merjenek szólani. És soha ne vegyünk ezeket a jelzéseket félvállról.

AKADOZIK A GÉPEZET

A következő előadó Monostoriné Vass Anikó rendőr alezredes, (ORFK) arra hívta fel a figyelmet, hogy a gyermekkor a rendőrség szemszögéből nem a 18. életév alatti életkort jelenti. A büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából gyermekkorúak a 14. életévnél fiatalabbak. Ez meg is gátolja – öt bűncselekmény kivételével – a büntetőjogi felelősségre vonásukat. Bizonyos cselekményeknél 12. életévtől már büntethetők ezek a gyerekek. A 14. és 18. életév közötti gyerekek fiatalokként minősülnek, és más eljárás vonatkozik rájuk.

A magyar gyermekvédelmi törvény egyébként Európában talán az egyik

legjobb gyermekvédelmi törvény. Akkor mégis miért akadozik ez a gépezet? Valószínűleg azért, mert ugyan végrehajtják, ami le van benne írva, de nem biztos, hogy azzal a szemlélettel, ami ehhez a munkához kell. Azt is be kell kalkulálni, hogy a társadalomban bizony mindenki másképp vélekedik a gyermekek védelméről. A jelzés megtételekor a rendőrségnek szerencsés a helyzete, mert nemcsak a gyerekvédelmi törvény írja elő a teendőit, hanem külön törvények, belső jogszabályok is rögzítik, hogy mikor, milyen esetekben, kinek, ki felé kell jelezni. A gyermekekkel kapcsolatos ügyekben fokozott ügyészi felügyelet alatt dolgozik a rendőrség, túl sok gondolkodásra, mérlegelésre nincs ideje a kollégáknak.

Monostoriné véleménye szerint főleg a kisebb településeken nemcsak a házi orvosnak, a védőnőnek, a gyermekorvosnak vagy a pedagógusnak kellene nyitott szemmel járni, hanem mindenkinek. Akkor nem fordulhatna elő olyan eset, mint Kislétán, ahol egy kislány rendszeresen az ablakból kiabálva kért enni, innivalót a szomszédoktól. Adtak is neki enni-inni, de jelzés évekig mégsem érkezett.

Hiába vannak a rendőrség munkatársai sok oktatási intézményben, a bántalmazást folytató szülőkhöz gyakorlatilag nem jutnak el. Az úgynevezett Ovizsar programban két bábbal mutatják be a nehéz szituációkat. Az első 1-2 órán jelen van egy rendőr kolléga, hiszen nagyon szeretik a gyerekek az egyenruhát, a rendőrautót. Később azután az óvónők mutatják be Rendőr Robival és Rosszcsont Ricsivel, a két bábbal a problémás helyzeteket. A rendőrség a DADA programjával ugyanígy jelen van az általános iskolákban is. A legfontosabb, hogy megtanítsák a gyerekeket, hogy merjenek bizonyos helyzetekben nemet mondani, és tudjanak segítséget kérni. A középiskolákban az „Ellenszer” programmal a szerfogyasztás ellen küzd az ORFK, és ahol nagyon sok a probléma, ott egy úgynevezett bűnmegelőzési tanácsadó is a középiskolában tölti teljes munkaidejét.

Sok esetben a szülő nem tudja, hogy mit is kellene tennie? Nem kell vele azt éreztetni, hogy őt hibáztatjuk azért, ami a gyermekkel történt, ezért fontos, hogy az intézkedések célját úgy mondjuk el az érintetteknek, hogy azt segítségként értékeljék.

A szigetszentmiklói esetben a család 2005 óta védelemben volt. Havonta, néha hetente két alkalommal is kint volt

a családgondozó a családnál, de valamiért nem tudott előrehaladni az ügyben. Azt el tudta érni, hogy kiemelt gyerekeket a családból, de az otthon maradó gyerekek tekintetében nem nagyon volt előrelépés. A tragédia az, hogy közben 3 gyermek a szemünk előtt ment tönkre, mert noha iskolába, vagy orvoshoz jártak, nem sikerült megoldást találni. A gyerekek csak később, a nevelőszülőknél mondták el, hogy mi is történt velük. A pszichológus azt állapította meg, hogy az előző vizsgálatnál valószínűleg nem ismerték a gyerekek a szóhasználatot, és nem tudták, hogy miről is kérdezik őket. Később azt is elmondták, hogy azért nem tettek említést a velük történekről, mert a szülők azt mondták nekik, hogy ezek olyan dolgok, amikről nem illik idegeneknek beszélni. Lehet, hogy azért sem válaszoltak a pszichológus kérdéseire, mert az események nem voltak számukra kirívóak, hiszen ezek mindig megtörténtek velük. Az agárdi másfél éves kisgyerek esetében is rendszerhiba történt, mert ha nincs valami kellően szabályozva, akkor a sok-sok szabályzó között nem tudjuk, hogy hol és mikor kellene lépni egy-egy ügyben. Csak tökéletesen szabályozott esetekben jöhet létre tökéletes feladatmegoldás. Itt tehát nagy hiányosságok vannak.

Előrelépés, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás keretében gyermekbarát kihallgató szobákat létesítettek. Ezekben a gyermek metakommunikációja, a kihallgatás menete – videofelvétel segítségével – jól nyomon követhető. A 14 év alatti gyermeket csak nyomozási bíró hallgathatja ki, ezért ezeket a szobákat a bíróságokon is létre kellene hozni. De míg, ha csak a nyomozási bíró hallgatná ki a gyereket, akkor csak egyszer kérdeznék meg tőle, hogy mit élt át akkor, amikor a sérelmet elszenvedte, addig ma, mire a nyomozó kollégához eljut egy kisgyerek, addig már csupa jó szándékból is legalább 3-4-szer elmondatták vele a történetét. És minél többször mondja el a gyermek a történetét, annál inkább torzulhatnak az információk. Egy gyermeket 4-5 pszichológus szakértő is meghallgat, mire a bíró képes lesz dönteni egy-egy ügyben. Ez nem szolgálja a gyermekek jólétét – fejezte be előadását Monostoriné Vass Anikó.

KÖTELEZŐ A JELZÉS

A házi gyermekorvosoknak mint a gyerekvédelmi jelzőrendszer tagjainak köteleességük a jelzés az esetleges eljárás

kezdemenyezésére, ha bármilyen veszélyeztetést tapasztalnak – kezdte előadását Kiss Zoltán, gyámügyi osztályvezető (XXI. kerületi Gyámügyi Hivatal).

A jelzés elmaradása a gyámhivatal részéről szankciókat vonhat maga után. Három ilyen szankciót ír elő a jogszabály, az első fok a fegyelmi eljárás kezdeményezése az elmaradt jelzés miatt a fegyelmi jogkör gyakorlójánál. Erre eddig nem volt példa. A második szankció, ami már súlyosabb, az a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétsége. Ilyen esetről sincs információ. A harmadik fokozat, amikor bűncselekményben történik feljelentés kiskorú veszélyeztetése miatt.

A jelzőrendszeri tagok adatait a nyilvánosságtól elzárva kell kezelni, de ezt nagyon nehéz biztosítani. Túl szűk ugyanis az a kör, aki jelzéssel szokott élni a gyermekjóléti szolgálatok felé, ez többnyire az iskola, a védőnő vagy a gyermekorvos. A szülő így nagyon könnyen ki tudja „logikázni”, hogy ki mondhatta el azt, hogy mi történt. Kizárásos alapon nagyon hamar megtalálják azt a pedagógust, vagy azt a gyermekorvost, aki jelzett a gyerekvédelmi rendszernek. A gyámhivatalnak a védőnőkkel van a legszorosabb együttműködése, hiszen többnyire ők vannak kint a terepen, ők vesznek részt a családgondozásokon, az ő tapasztalataik azok, amelyekből a legtöbbet tud meríteni a hivatal – jelentette ki Kiss Zoltán. Csepelen bevett módszer az, hogy a problémás családokat a védőnő a gyermekjóléti szolgálat munkatársával együtt látogatja meg. Az osztályvezető véleménye szerint a jelzőrendszer tagjai közül a házi gyermekorvosok a leginkább leterheltek, ezért próbálják a tárgyalások időpontját az ő elfoglaltságukhoz igazítani.

ALKALMAK A FELISMERÉSRE

Rósa Ágnes minőségügyi szakfőorvos arról beszélt, hogy milyen alkalmak adódnak arra, amikor észre lehet venni a veszélyhelyzeteket. Az első lehetőség amikor a gyerekek bejelentkeznek a praxisba. Ilyenkor meg kell történnie az orvosi vizsgálatnak, ki kell állítani a gyermek egészségügyi törzskartonját. A házi gyermekorvosi/házi orvosi ellátás akkor kezdődik, amikor a szülő bejelentkezik a gyermekével. Ha a várandóskönyvben a házi gyermekorvos igazolja, hogy vállalja a gyermek megszületése után a gyerek ellátását, az még nem keletkeztet ellátási kötelezettséget.

A törzskarton megújítása vagy a kötelező védőoltások is jó lehetőséget biztosítanak arra, hogy észrevegyük, ha valamilyen veszélyeztető tényező áll fenn. Jogszabály határozza meg a törzskarton megújításának idejét, ezért ha erre nem jön el a gyermek, akkor igazolható módon kezdeményeznünk kell a vizsgálatot, és meg kell tenni a kötelező jelzéseket a védőnők és az ÁNTSZ felé is. Probléma viszont, hogy az életkorhoz kötött szűrővizsgálatok nem kötelező vizsgálatok. A kötelező szó kivétele a rendeletből azt jelenti, hogy a házi gyermekorvosnak fel sem kell ajánlani a szülő számára a lehetőséget, a vizsgálat elvégzése a házi gyermekorvos szakmai odafigyelésének és a szülő motiváltságának függvénye. *Ezen a helyzeten segít a 2017. január 1-én életbe lépett jogszabály-módosítás (ld. 19. oldal) – a szerk.*

EGYMÁSRA U TALVA

Négyévi munka eredményeképpen megjelent az Egészségügyi Közlönyben (2016. május 31.) a gyermekbántalmazásról szóló irányelv. Ezt egy kicsit „orvossibb” szemmel fogalmazták meg, és így közelebb áll a gyermekorvosok szakmai szemléletéhez, mint a gyámhatósággal, vagy a gyermekjóléti szolgálatokkal foglalkozó módszertani ajánlás – kezdte előadását Kovács Zsuzsa házi gyermekorvos. Az ajánlásnak két fő fejezete van. Az egyik a diagnosztikára vonatkozik, a másik a teendőket taglalja. Az irányelv 12, minden gyermekorvos számára kötelező érvényű ajánlást fogalmaz meg. A legfontosabb az, hogy a jelzési kötelezettséget nem lehet elhárítani.

Kovács doktornő szerint a gyermekorvosnak igenis van mérlegelési szempontja a jelzés megtételekor. Amikor valami nem tetszik, és csak a „szimat” sugallja, hogy valami nem stimmel, egy megbeszélés a védőnővel, a rendszeres visszalátogatás segíthet a „diagnózisban”. A szakmai irányelv meghatározza egyébként azt is, hogy milyen időközönként érdemes ilyenkor újra megnézni a családot. Egy enyhébb bántalmazás, elhanyagolás esetében nem a rendőrségre kell rohanni, hanem a Gyermekjóléti szolgálatnak kell jelezni. Ha súlyosabb az eset, netán életveszély áll fenn, akkor természetesen az első dolog a rendőrségen a feljelentést megtenni, illetve hatósági eljárást kezdeményezni. Egymásra vagyunk utalva, oda-vissza kapcsolatban kell állni mind a gyámhatósággal, mind a gyerekjóléti szolgálattal, adott

esetben a rendőrséggel – hangsúlyozta a gyermekvédelmi kérdésekben szakértő kolléganő. Az újabb jogszabály szerint a hatóságnak is illik visszajelezni a történetekről a bejelentő felé. Tehát egy körbeforgó folyamatról van szó. A kommunikációt ez az irányelv jobban hangsúlyozza, mint a korábbi szakmai anyagok. A gyermekvédelmi ügyek kényes ügyek, nagyon finoman kell foglalkozni velük. Sokszor az elkövető maga is nagyon szerencsétlen, egyszerű, tanulatlan, sérült személyiség, aki nem igazán akart ártani, ezért finom eszközökkel kell őket megérinteni. Az irányelv mellékletében egy nagyon jó beszélgetési vázlat található arról, hogy mikor, mit és hogyan kérdezzünk – fejezte be előadását Kovács Zsuzsa.

KI VÉDI MEG A FIATALOKAT SAJÁT MAGUKTÓL?

– tette fel a kérdést Molnár Kata pszichológus Szentendréről. Itt van előttünk egy felnövekvő generáció, ami nem működik nagyon máshogy, csak kapott egy új eszközt, amit internetnek, meg okos telefonnal való internetes kommunikációnak hívnak. Ebben a térben a legszűkebb körben megosztott információ is – legyen az képi vagy verbális tartalom – kikerülhet a sokak számára elérhető internetes térbe. És akkor ennek beláthatatlan következményei lesznek. Egy friss felmérés megállapításai szerint az ismeretlenekkel való kontaktusfelvétel aránya 65%, így lesznek valakinek az iskolában barátai vagy éppen ellenségei. A „hol ismerted őket meg?” kérdésre a válasz: a Facebookon, esetleg a pornográf oldalakon. Ezek tények, harcolni ellenük nem tudunk. Nem mindegy, hogy milyen korban éri el ez a tartalom a gyermekeket. A pedagógusok, a pszichológusok, a szülők, családok feladata, hogy felvértezze a gyerekeket azzal a tudással, hogy hogyan közlekedjenek az interneten. Készült egy nagyon jó weboldal, ahonnan segítséget kérhetnek a szülők, a pedagógusok, és a gyermekek is ajánlásokat találhatnak. Ezeknek az oldalaknak az elérhetőségét ki kellene függeszteni a rendelőkben. Az internetes zaklatásoknak nagyon-nagyon elszomorítóak a következményei egészen az öngyilkosságig bezárólag. A statisztikák szerint a gyerekeknek több mint a fele ilyen jellegű sérelmet már elszenvedett. Minden 10. tinédzser készített már olyan felvételt vagy készült róla olyan felvétel, amihez nem kapott vagy adott engedélyt. Elaludt az órán, „ha-ha-ha”, kipsztozzuk a

Facebookra. Nem olyan nagy sérelem, de azért egy kamaszban ez felfokozott érzelmeket kelthet. És ez igenis, bántás!

Az év elején hírül ment, hogy egy kislány és akkori barátja egy félreérthetetlen, izgalmas szituációban levideózta magát, ami aztán körbement. Amikor a kislány később falcolni kezdett, kiderült, hogy már olyan elviselhetetlen számára ez az iskola, hogy azon gondolkodik, hogy másik városba, kollégiumba költözik. Szégyen és büntudat alakult ki benne, a szüleinek se merete elmondani a vele történetet. Régebben egy ilyen jellegű bántást mindenki bezsebelt, ami aztán viszonylag gyorsan lecsengett, mert szűkebb volt a közeg, és talán kíméletesebb is. A bántalmazáshoz hajdanán mégiscsak a másik szemébe kellett nézni. Ma már nem kell. Atomjaira tudom pusztítani a másik lelkét amikor a nagy nyilvánosság elé rakom a legfájdalmasabb információkat. A következmények belátása, a döntéshozatali mechanizmusok finomhangolása, a szociális döntések egy tinédzsereknél gyakran kaotikusak, ezért a fiatalok nagyon kegyetlenek tudnak lenni. Fejletlen az empátiájuk, nem látják a következményeket, miközben kockázatvállalási hajlandóságuk az egekben van. Minden serdülő potenciális áldozat, vagy éppen potenciális zaklató. Az áldozati oldalra kerülőknek kéne segíteni, de hiába várjuk a gyermekorvostól, hogy „figyelj, jelezz”, amikor fő feladatuk, a gyógyítás, önmagában is épp eléggé megterhelő. Mindig a gyermekről kialakított összkép a fontos, de gyakran kényelmesebb nem észrevenni, hogy megváltozik a gyermek magatartása, szorongásos tünet és szomatizáció jelentkezik. A jelzőrendszeri felelősség sok pilléren nyugszik. Ez egyfelől jó, másfelől, ha sokan felelnek valamiért, akkor a felelősség is szétterül. Jelezzen ő. Az UNICEF kifejlesztett egy HELP applikációt, ami az internetről letölthető és a magyar nyelvű változat is kirakható a rendelőkben. Lista és megoldási algoritmus található benne arról, hogy ki, mit csináljon.

Fontos volna, hogy a segítőszakmák tűzvonalban lévő munkatársainál monitorozzák a fáultságérzés, a rálegyintés megjelenését. Ilyenkor lenne fontos a feltöltődés, a szakmai terhek lerakosgatása. Ez minden segítő tevékenységnek az alapja. Hogyan lehet elvárni, hogy jól kommunikáljanak, odafigyeljenek, ha hiányzik köreikben a szakmai önszolgálat? Erre való a Bálint-csoport, amit éppen az orvosoknak találtak ki – fejezte be mondanóját Molnár Kata.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: KÁLMÁN MIHÁLY